Col·labora

Amb el suport de

Bones Pràctiques de la Cooperació Catalana

www.avalua.cat

Avalua
anàlisi i desenvolupament

Desenvolupament econòmic i social a les comunitats camperoles, afroequatorianes i indígenes de la província de Sucumbíos, Equador

Rocafort, 242 bis, 1r pis - 08029 - Barcelona Tel 93 322 17 36 avalua@avalua.cat

COL·LECCIÓ BONES PRÀCTIQUES 2

Sector Desenvolupament rural

Què és AVALUA?

AVALUA és un servei d' assessorament i consultoria externa independent de cooperació internacional que impulsa processos de reflexió dels actors de la cooperació descentralitzada, tant institucionals com no governamentals, i també de les poblacions dels països del Sud, per tal de millorar-ne la qualitat.

AVALUA sorgeix de la necessitat d'endegar processos d'avaluació i sistematització de la cooperació descentralitzada i de treballar per la seva transparència i qualitat. Un equip de professionals amb llarga experiència en el món de la cooperació volem posar els nostres coneixements, teòrics i pràctics, per oferir un servei d'assessorament i consultoria externa independent.

Des d'AVALUA podem avaluar programes de cooperació, fer anàlisis d'impacte, sistematitzacions, auditories socials... i altres instruments imprescindibles si es vol disposar d'elements d'anàlisi i reflexió per tal de promoure un debat crític al sector que impulsi la millora de la qualitat de la cooperació descentralitzada a través de la planificació estratègica local. Millorar la capacitat de comunicació de les iniciatives solidàries, donant a conèixer els continguts, realitzacions i impactes assolits, així com la opinió de les poblacions beneficiàries, és un dels nostres objectius.

Què pretén la col·lecció BONES PRÀCTIQUES?

Bones Pràctiques és una col·lecció d' AVALUA, anàlisi i desenvolupament que compta amb el suport de l' Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament. S'hi publiquen la síntesi de les principals actuacions dutes a terme en els diferents projectes que AVALUA ha analitzat i avaluat de forma positiva. Es vol exposar els elements clau pels quals considerem que són una bona pràctica i el motiu pel qual la seva aportació es considera rellevant o innovadora pel seu interès social, econòmic, polític, organitzatiu, cultural,....

El conjunt de la col·lecció vol ser, també, un instrument de reflexió i anàlisi crítica que ajudi a avançar per tal de contribuir a millorar la qualitat de la cooperació catalana en el seu conjunt.

Primera edició: Setembre de 2008
© Dels textos: Avalua, anàlisi i desenvolupament
© De les fotos: Avalua, anàlisi i desenvolupament / Agora Nord-Sud
Impressió: Maes. Barcelona
Dipòsit legal:
Imprès a Catalunya - Printed in Catalonia

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, compresos la reprografia i el tractament informàtic, és permesa però caldrà comptar amb l'autorització dels propietaris del copyright, i sempre haurà de citar-ne la font.

Introducció

Si sovint diem que el treball de solidaritat pateix una excessiva fragmentació, aquest no és el cas de la proposta de bona pràctica que us presentem a continuació, ja que **parteix d'un treball organitzat, i en xarxa en l'àmbit no governamental, tant al Nord com al Sud.**

Per una banda, a l'Equador l'existència del Grupo Social FEPP va molt més enllà de l'existència d'una ONGD tradicional, i destaquen per haver estat capaços de crear una xarxa d'empreses socials que, coordinades, poden contribuir eficaçment a millorar les condicions de vida de les comunitats més desafavorides, oferint-los els serveis d'una caixa d'estalvi i crèdit, assessorament agropecuari, suport en temes de construcció, de comercialització, servei de publicacions...

Per altra banda, a Catalunya, el **procés engegat per cinc ONGD catalanes** (*Enginyeria sense Fronteres, Entrepobles, Medicus Mundi Catalunya, SETEM* i *Veterinaris sense Fronteres*) vol sumar esforços aplegant-se en una entitat de segon nivell, AGORA NORD-SUD, per tal de poder impulsar projectes de més gran abast i més integrals.

En concret, en aquest segon número de la col·lecció de bones pràctiques volem presentar-vos una iniciativa que s'ha desenvolupat a l'Equador i més concretament a Sucumbíos, província fronterera amb Colòmbia i zona d'alta conflictivitat. Pensem que aquest programa és molt interessant des de diverses perspectives:

-Perquè les comunitats indígenes i camperoles de Sucumbíos van poder, mitjançant el projecte, **fer realitat l'accés al dret a la terra reconegut legalment,** però al qual molt difícilment podien accedir sense un suport tècnic extern.

-Perquè els camperols **han vist millorat el seu sistema de producció integral de la finca** que ha contribuït a la millora d'ingressos familiars i a reforçar l'autonomia de les dones, que assumeixen part d'aquesta producció agropecuària diversificada.

-Perquè en si mateix el programa ha aconseguit generar mecanismes per a la **creació d'estructures financeres locals,** sobretot a través de microcaixes d'estalvi i crèdit, **autogestionades majoritàriament per les dones,** que han permès dinamitzar l'economia local a partir de petites iniciatives productives.

-Perquè ha fet possible l'**escolarització en la pròpia llengua de nens i joves de cinc nacionalitats:** Quítxua, Siona, Secoya, Confán i Shuar, tot mantenint el seu arrelament a les comunitats. Alhora, l'edició de materials pedagògics en Siona, Secoya, Confán permeten posar les bases per a l'ensenyament a primària, i fixar l'escriptura de les tres llengües minoritzades. Aquesta és una tasca pionera, d'innegable transcendència lingüística i cultural per a les nacionalitats i per al conjunt del país.

-Perquè ha contribuït a **reforçar l'organització d'associacions i de federacions** camperoles de comunitats afroequatorianes, indígenes i ladines o mestisses.

En definitiva, el principal valor que destaca al programa és sobretot **la creació d'instruments d'empoderament: reglament de microcaixes d'estalvi i crèdit, documents de reconeixement de la identitat sociohistòrica de les poblacions indígenes sobre el seu territori ancestral, models de producció per a finques integrals diversificades...**

Tots aquests instruments augmenten no només l'autoestima sinó també les capacitats operatives per actuar, i són **una eina útil per frenar la continuada ocupació i control de les terres de l'Amazònia** per part de grans companyies petrolieres o de grans finquers, que acaben comprant les terres dels petits productors que es veuen abocats a malvendre-les. Aquest model podria ser aplicat també a altres comunitats amb problemàtiques coincidents, fet pel qual pensem que és important donar-lo a conèixer.

Núria Camps i Vidal, directora d'AVALUA

Índex

pàg 3	Introducció
pàg 5	Pròleg
pàg 6	Presentació del cas
pàg 7	Partenariat
pàg 8	Situació de sortida al país d'intervenció
pàg 12	El projecte
pàg 14	Valoració segons criteris
pàg 18	Identificació de la bona pràctica
pàg 20	Punts forts
pàg 20	Enllaços d'interès
pàg 22	Contacte entitat executora
pàg 23	Contacte contrapart

Bones Pràctiques 2:

Avaluació del projecte "Desenvolupament econòmic i social a les comunitats camperoles, afroequatorianes i indígenes de la província de Sucumbíos (Equador)"

Avaluació realitzada per :

AVALUA. Anàlisi i desenvolupament
Núria Camps i Vidal, Directora AVALUA
Andrea Feix-Ruf, Tècnica d'avaluació de projectes AVALUA

Dates de l'avaluació:

De maig a juliol de 2007
Missió sobre terreny a Equador: del 15 al 23 maig de 2007
Dates de treball de gabinet: juny al juliol de 2007

Període avaluat:

De març de 2006 a abril 2007 (4t any)

Elaboració del text de la bona pràctica:

Oriol Fort i Marrugat
Marta Ramoneda i Anglés
Núria Camps i Vidal, Directora AVALUA

Correcció del text de la bona pràctica:

Anna Gudiol

Pròleg

Abans que res agrair a AVALUA el seu atreviment al seleccionar la iniciativa de desenvolupament promoguda per Àgora Nord-Sud per al segon número de la seva col•lecció de bones pràctiques. Tal com Núria Camps exposa en la introducció, aquesta segona "bona pràctica" és l'expressió d'un treball col•lectiu tant al Nord com en el Sud. Per tant no insistiré en això.

Per contra voldria assenyalar que malgrat els acceptables resultats aquesta acció de desenvolupament, com la majoria dels que es valoren i ponderen amb honestedat, no va estar exempta de problemes, limitacions, imprevistos, deficiències….i fins i tot d'alguna negligència. Unes vegades per causes endògenes i altres exògenes.

Malgrat tots els esforços humans, tècnics i econòmics invertits en la fase d'identificació i posterior formulació, no es van tenir prou en compte alguns aspectes summament importants. D'entre ells ressaltar alguns: els severs problemes de vialitat que dificultaven l'accés a les comunitats i persones beneficiàries així com el de les mateixes als centres de formació, reunió, emmagatzemen o venda; la pertinaç incidència climàtica en una zona amb un índex de pluviometria molt alt i constant al llarg de l'any; l'impacte de la deficient capacitat tècnica instal•lada a la zona obligant al desplaçament de personal tècnic especialitzat des de Quito o altres ciutats distants i per això de costós remei; i per concloure , la garreperia i sordidesa d'una part important dels recursos econòmics pressupostats per a activitats productives que sens dubte reclamaven major dotació econòmica per garantir-ne la sostenibilitat i sobretot minvar l'angoixa i desassossec dels qui havien de garantir el seu èxit.

I després les exògenes, aquestes que a grans trets se sap estan aquí o per venir però que sempre ens atrapen amb un nivell d'imprevisió gens menyspreable: la reactivació del Pla Colòmbia amb les seves assassines fumigacions sobre collites i recol•lectors equatorians; la dolarització i els seus subsegüents impactes: emigració, ruptura del teixit associatiu, pèrdua de mercats….

Sens dubte la llista d'unes i altres deficiències és més llarga i tenaç, però amb tot i malgrat tots –polítiques neoliberals, especialment- varem aconseguir acompanyar a un grapat de gent, en la seva creença que era una oportunitat per millorar.

Res hagués estat possible, sense un equip de gent –la del FEPP i els anomenats població beneficiària- lliurades, disposades i arriscades que van fer dels camins dolents estores d'abnegació, de les pluges nimietats passatgeres, dels accidents inconvenients de l'ofici, de les adversitats polítiques i socials -inclòs el segrest per més d'un mes d'una tècnica- la seva aportació militant al desenvolupament….Perquè sempre és així, aquí ens esforcem en obtenir fons per a bones propostes, però no hi ha dubte que qui fa el miracle, qui aconsegueix que aquests euros es converteixin en alguna cosa útil, positiva, mitigadora de la pobresa, creadora de noves esperances, potenciadora de futurs més dignes i justos són , indiscutiblement, tota aquesta gent "els ningú" que no s'acoquinen, que no s'enfonsen, que malgrat tot segueixen demanant… exigint el seu dret a SER ALGÚ. Gràcies a tots aquests "ningú" per ensenyar-nos a ser "algú", sens dubte una bona pràctica.

M. Gabriela, Serra
Agora Nord-Sud

Presentació del cas

Títol del projecte

"Desenvolupament econòmic i social a les comunitats camperoles, afroequatorianes i indígenes de la província de Sucumbíos, Equador".

Localització

Província de Sucumbíos, ubicada al nord-est de l'Equador, limítrofa amb Colòmbia

Entitat executora

Àgora Nord-Sud ONG Catalanes de Solidaritat Internacional (*Entrepobles, Enginyeria Sense Fronteres, Medicus Mundi Catalunya, SETEM* i *Veterinaris Sense Fronteres*)

Contrapart

Grupo Social Fondo Ecuatoriano Populorum Progressio (*GS FEPP*)

Finançament

Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament, Unió Europea, Fundació Un Sol Món, Fons Català de Cooperació al Desenvolupament, Àgora Nord-Sud

Durada/Període

D'abril de 2003 fins a juny de 2007

Objectiu general

Millorar les condicions de vida de les comunitats i organitzacions indígenes i camperoles de Sucumbíos, afavorint l'increment dels seus ingressos amb la millora de les seves activitats productives.

Principals activitats

Legalització de la tinença de les terres dels camperols i indígenes, i plans de maneig sostenible dels recursos naturals

Suport a la producció agropecuària per incrementar els ingressos de les famílies a través de la transformació i comercialització dels seus productes agropecuaris

Suport a l'educació intercultural bilingüe de qualitat per a les poblacions indígenes

Estructures de microfinances:caixes locals d'estalvi i crèdit,i la cooperativa de crèdit *Codesarrollo*

Temàtiques principals treballades

Dret a la terra

Poble i cultura indígena

Educació intercultural bilingüe

Estructures Financeres Locals (EFL). Caixes d'estalvi i crèdit, i microcrèdits

Empoderament de les dones

Objectius del Mil·lenni. Eradicar la pobresa extrema i la fam; assolir l'ensenyament primari universal; promoure la igualtat entre els sexes i l'autonomia de la dona; garantir la sostenibilitat del medi ambient

Partenariat

Entitat executora **Àgora Nord-Sud**

Àgora Nord-Sud és una entitat de segon nivell integrada per cinc ONGD catalanes de solidaritat internacional i cooperació al desenvolupament: *Entrepobles, Enginyeria Sense Fronteres, Medicus Mundi, SETEM* i *Veterinaris Sense Fronteres*.

Des d'*Àgora Nord-Sud* es treballa conjuntament en tres àmbits: donar suport, mitjançant projectes, a les iniciatives i necessitats de les comunitats de base dels pobles del Sud, mentre es resolen les causes estructurals de la pobresa. Col·laborar en projectes de sensibilització que difonguin entre la ciutadania la diversitat i la riquesa dels pobles més desfavorits del planeta, i que fomentin el debat crític en la nostra societat.Desenvolupar activitats de pressió social i mobilització ciutadana, encaminades que les nostres institucions i representants prenguin mesures a favor de la majoria de la població mundial, i evitin l'enriquiment d'uns pocs.

El projecte de desenvolupament econòmic i social a les comunitats camperoles, afroequatorianes i indígenes de la província de Sucumbíos sorgeix d'un viatge d'identificació conjunta a l'Equador dut a terme per tres de les entitats que van ser les inicialment fundadores: *Medicus Mundi, Veterinaris Sense Fronteres i Entrepobles*. La posterior incorporació de *SETEM* i d'*Enginyeria Sense Fronteres* va portar a afegir al projecte inicial nous components (electrificació d'energia solar i comerç just).

Contrapart **Grupo Social Fondo Ecuatoriano Populorum Progressio**

El *Grupo Social Fondo Ecuatoriano Populorum Progressio* (*GS FEPP*) és una organització no governamental que té 37 anys de dilatada experiència no només a Sucumbíos (on és present des de 1987), sinó a tot el país; de fet té activitat en 20 de les 21 províncies de l'Equador. Disposa d'una oficina central a Quito i deu oficines regionals, i ha creat una xarxa de vuit empreses socials, una cooperativa d'estalvi i crèdit, i una escola de formació empresarial que funcionen de forma descentralitzada per tal de dur a terme amb eficàcia una tasca sectorial especialitzada i que s'articula en el Consell de Coordinació del *FEPP*.

Any implementació	Institució Cooperant	Import (€)
1-3	*Agència Catalana Cooperació al Desenvolupament*	1.010.000
1-3	*Unió Europea*	1.022.491
3	*Fundació Un Sol Món*	178.870
3	*Fons Català de Cooperació al Desenvolupament*	160.000
4	*Agència Catalana Cooperació al Desenvolupament*	190.000
1-4	Aportació pròpia d'*Àgora N/S*	64.866
	TOTAL	2.626.227

Situació de sortida en el país d'intervenció

Marc legal

El continuats canvis polítics a la presidència del país, set presidents en deu anys, no ha suposat un marc estable per desenvolupar polítiques transformadores, que s'han vist aturades pels canvis successius. No obstant això, algunes lleis aprovades són el fonament jurídic normatiu en el qual s'ha emparat el projecte per aconseguir alguns avenços, especialment pel que fa a la titulació de terres.

Ley de Reforma Agraria y Colonización (1964). Aquesta primera llei amb relació a la tinença de la terra va crear l'Instituto Ecuatoriano de Reforma Agraria y Colonización (IERAC), i l'Estat va intervenir molt directament en l'estructura de la tinença de la terra, amb l'objectiu d'eliminar la tinença precària i la concentració capitalista. Malgrat això, va tenir una molt dèbil aplicació práctica, per la qual cosa no es va produir una veritable reforma agrària.

Ley de Desarrollo Agrario (1994).Aquesta segona llei va intentar suplir les deficiències de la primera. Creà l'Instituto Nacional de Desarrollo Agrario (INDA), que tenia per funció la titulació de finques, però no disposava de recursos per a aquesta feina. A més, els tràmits de legalització de finques, per exemple, van patir endarreriments pels continus canvis a l'INDA. A partir de l'aprovació de la llei, s'autoritza que la demarcació dels territoris la puguin fer empreses privades, motiu pel qual, posteriorment, el FEPP va constituir Protierras el 1996.

> *L'article 38 de la llei diu: "Legalización: el Estado protegerá las tierras del INDA que se destinen al desarrollo de las poblaciones montubias, indígenas y afroecuatorianas y las legalizará mediante adjudicación en forma gratuita a las comunidades o etnias que han estado en su posesión ancestral, bajo la condición que se respeten tradiciones, vida cultural y organización social propias, incorporando, bajo responsabilidad del INDA, los elementos que coadyuven a mejorar los sistemas de producción, potenciar las tecnologías ancestrales, lograr la adquisición de nuevas tecnologías, recuperar y diversificar las semillas y desarrollar otros factores que permitan elevar sus niveles de vida. Los procedimientos, métodos e instrumentos que se empleen deben preservar el sistema ecológico."*

Llei d'educació (1983). Aquesta llei, encara que molt discretament, va obrir el camí a l'ensenyament de les diverses llengües indígenes.

> *L'article 3 diu: "La educación promoverá una auténtica cultura nacional, esto es, enraizada en la realidad del pueblo ecuatoriano.*
>
> *I l'article 28: "La Dirección Nacional de Educación Intercultural Bilingüe, especializada en culturas y lenguas aborígenes, funcionará como una organización técnica, administrativa y financiera descentralizada, tendrá su propia estructura orgánico-funcional, que garantizará la participación, en todos los niveles e instancias de la administración educativa, de los pueblos indígenas, en función de su representatividad."*

Procés obert cap a una nova assemblea constituent (2007). En el decurs de la realització del programa -iniciat el 2003- el país ha estat immers –des de final del 2006- en un procés de reforma política amb un viu debat ciutadà de propostes per traslladar a l'Assemblea Nacional Constituent. Entre les propostes que estan en el debat públic, hi ha reformes de gran abast, com avançar cap a un procés de descentralització política, atorgar un més alt grau d'autonomia regional, implementar mecanismes de combat a la corrupció, obrir el debat sobre el Tractat de Lliure Comerç, la revisió del deute extern, etc. L'Assemblea Constituent va ser elegida el 30 de setembre de 2007, i va aprovar una nova Constitució el 24 de juliol de 2008.

Dades sobre les principals problemàtiques

La província de Sucumbíos está ubicada al nord-est de l'Equador, limítrofa amb Colòmbia. Aquesta província està dividida administrativament en set cantons: Lago Agrio, Cascales, Cuyabeno, Gonzalo Pizarro, Putumayo, Shushufindi i Sucumbíos. La capital del cantó de Sucumbíos és Nueva Loja (Lago Agrio).

Hi viuen 128.995 habitants (cens 2001), majoritàriament en zones rurals. El 88,5% de la població són mestissos i un 11,5% són indígenes de diverses ètnies amazòniques i una minoria afroamericana. **Sucumbíos és una de les províncies més pobres de l'Equador** (un 70% de la població són pobres i un 27% de la població viuen en extrema pobresa), i pateix deficiències importants quant a l'estat de salut de la seva població, a l'accés a serveis bàsics (aigua potable, clavegueram, electricitat); també viu una situació de violència aguda.

La zona de Lago Agrio s'ha tornat una zona de tràfic d'armes per a la guerrilla, els paramilitars i els narcotraficants de Colòmbia i sofreix les conseqüències de l'arribada de refugiats, de les fumigacions en la zona fronterera i del fort descens del seu tradicional comerç amb la zona fronterera de Colòmbia a causa dels efectes de la dolarització i del Pla Colòmbia.

D'altra banda, fins al 2006 predomina una gran inestabilitat política amb la destitució, per mobilitzacions populars, de dos presidents, i amb diverses vagues generals a la província de Sucumbíos, fonamentalment pel tema de les concessions a les petroleres, la qual cosa va paralitzar algunes de les activitats del projecte.

Empreses petrolieres internacionals.A partir de 1972 s'obre el primer pou de petroli a la zona, fet que genera la construcció de la carretera, que contribueix a facilitar la penetració de colons procedents d'altres zones del país, i a la proliferació d'importants empreses petrolieres internacionals. En pocs anys, **el petroli es va transformar en la principal font d'ingressos de l'economia del país, substituint els productes tradicionals**, com eren els plàtans, el café i el cacau, motiu pel qual Sucumbíos és, ara, una de les regions que sustenten l'economia del país, al costat dels ingressos provinents de les remeses dels emigrants.

Monocultiu i desforestació. Problemes amb el cultiu del cafè i, en general, la falta de diversificació en els productes agropecuaris i la seva deficient qualitat limiten la comercialització dels productes i, en conseqüència, els ingressos de les famílies són baixos. En els últims anys **l'exploració i l'explotació petroliera han augmentat, amb conseqüències nefastes per al medi ambient**: contaminació, desforestació, obertura de noves vies de circulació en territoris de l'Amazònia encara verges.

L'extracció incontrolada de la fusta per part de les grans serradores, així com la implantació de cultius per a l'explotació agroindustrial, i les activitats agropecuàries inadequades dels petits camperols, contribueixen a la **degradació i a la destrucció dels recursos naturals de la selva tropical humida** de la Conca Amazònica i dels Llanos.

Presència indígena ancestral no reconeguda. Històricament **aquests territoris han estat la seu de les comunitats indígenes**: els Quitxua amazònics (que n'és l'ètnia majoritària), els Secoya (actualment uns 500), els Cofán (actualment uns 700), els Siona (actualment uns 400), els Shuar (uns 300), i una minoria afroamericana desplaçada d'altres províncies. Hom calcula que, a l'Equador, entre un 25% i un 35% de la població és indígena, i un 3% afroamericana.

Presència de colons equatorians. La situació de pobresa que s'ha viscut arreu del país ha originat **migracions internes que buscaven noves oportunitats.** L'existència durant anys a Sucumbios de terres no poblades de difícil accés es veu alterat per la ràpida construcció de carreteres després de 1972, fet que fomenta l'arribada massiva en pocs anys de nous colons, especialment de Loja; és per això que a Lago Agrio també se l'anomena Nueva Loja.

Zona fronterera amb Colòmbia. El riu Putumayo fa de frontera natural entre Equador i Colòmbia. La inestabilitat del conflicte colombià ha comportat l'**arribada de colons colombians que han hagut de marxar del seu territori fugint del conflicte armat**, especialment a partir del 2002. Per altra banda, la incidència del Pla Colòmbia, que ha comportant fumigacions en el territori de frontera, penetrant en zona equatoriana – fet que ha estat reiteradament denunciat per les poblacions de Sucumbíos i actualment també pel mateix govern equatorià - ha produït **danys en els conreus, en els animals, i la contaminació del medi ambient.**

El maig del 2007, un alt representant de Nacions Unides va visitar la zona i va trobar indicis raonables que assenyalen aquestes contaminacions. Per això en les seves conclusions va recomanar l'obertura d'una investigació oficial de l'ONU per denunciar el procés i establir les responsabilitats i indemnitzacions que corresponguessin.

Incidència de la dolarització del 2000. A partir del 9 de gener de 2000 es decreta la dolarització del país enmig d'una situació general d'inestabilitat econòmica, en la qual **es produeix la fallida d'uns quants bancs que es queden amb bona part dels estalvis de molta gent.** Es calcula que al 2007 encara no s'han retornat ni el 50% dels recursos a la cartera de clients.

Aquest procés de substitució dràstica de la moneda local pel dòlar va comportar una **greu crisi al país que portà a l'emigració massiva** sobretot cap a Estats Units d'Amèrica, l'Estat Espanyol i Itàlia, i provocà la fragmentació de les famílies.

Alhora, en les zones fronteres i especialment a Sucumbíos, l'encariment de preus i el descens del poder adquisitiu fa que s'inverteixi el flux comercial que fins ara era favorable a l'exportació a Colòmbia, i que des d'aquell moment els és més favorable la importació de productes colombians pel seu cost més baix.

Persistència del pes del deute extern. D'acord amb les dades del Banco Central del Ecuador, el febrer de 2007, el **deute extern de l'Equador ascendia a 16.800 milions de dòlars**, dels quals 10.483 estaven garantits pels poders públics (quasi el 23% del PIB). Aquestes quantitats **comportaven dedicar un 38% del pressupost al retorn del deute**, operació que implicava una disminució fins a extrems insostenibles de la despesa social.

El Govern de Rafael Correa **va optar per disminuir el pagament del deute i augmentar la despesa social**, tot analitzant aquelles partides del deute anomenades "deute il•legítim" (adquirit per a la compra de béns o serveis que no responen a les necessitats de la població) i "deute odiós" (adquirit per un poder despòtic), per tal de poder, a partir d'aquesta anàlisi, negociar amb organismes internacionals, governs, bancs, proveïdors i altres creditors el retorn del deute.

Alts índex de violència a la província. La suma de molts dels factors exposats fins ara originen situacions de conflicte que provoquen que la província visqui en una situació d'alta violència latent; mensualment es registren de 30 a 35 morts violentes.

Font: www.luventicus.org/mapas/ecuador/sucumbios/html

El projecte

Orígens

L'actual projecte (2006-2007) continua les accions d'un projecte predecessor que fomentava el desenvolupament econòmic i social de les comunitats camperols, afroequatorians i indígenes, finançat per l'*Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament* (*ACCD*) i la *Unió Europea*, en els 3 anys anteriors.

El projecte treballa amb 5 federacions d'indígenes i 5 federacions de camperols que agrupen al seu torn 78 centres, associacions, comunitats indígenes i 74 associacions camperoles,la qual cosa representa en total 3.325 socis, o sigui unes gairebé 800 families, que són els beneficiaris directes del projecte. A aquests cal sumar-hi els alumnes i educadors del Col·legi Abya Yala.

Objectius

El projecte tenia per finalitat, a través de quatre línies fonamentals d'intervenció, el foment del desenvolupament econòmic i social de les comunitats camperoles, afroequatorianes i indígenes, amb un treball permanent conjunt amb les federacions,associacions i comunitats camperoles i indígenes.Així, es pretenia millorar les condicions de vida de les comunitats i organitzacions indígenes i camperoles de Sucumbios, afavorint l'increment dels seus ingressos, amb la millora de les seves activitats productives.

Població a qui s'adreça

Les comunitats camperoles, afroequatorianes i indígenes de la província de Sucumbios.

Activitats

Línia 1: **Legalització de la tinença de les terres dels camperols i indígenes i plans de maneig sostenible dels recursos naturals**

- Legalització de les associacions de comunitats
- Demarcació dels terrenys (*linderación*)
- D'acord amb la Llei de Terres, han calgut els documents d'estudi sociohistòric per a demostrar la relació directa i certa dels indigenes amb la seva terra. Aquest estudi va molt més enllà de ser una base per a la titulació, representa una profunda recerca per a assolir el coneixement fefaent de la història d'unes persones, d'unes comunitats i d'un país.
- Pla de gestió/explotació (*plan de manejo*)

Document sociohistòric

"Para la aplicación del artículo 36 de la Ley de Desarrollo Agrario y a petición de los interesados, el Director Ejecutivo del INDA ordenará las indagaciones, y la realización de los informes necesarios para determinar las áreas y organización social propia de las comunidades o etnias respectivas. Con los informes descritos y los planos o croquis respectivos, que podrán ser elaborados por los interesados, el Director Ejecutivo de INDA, de considerarlo procedente, dictará la resolución de adjudicación." Article 63 del Reglamento General de la Ley de Desarrollo Agrario.

Línia 2: **Suport a la producció agropecuària per incrementar els ingressos de les famílies a través de la transformació i comercialització dels seus productes agropecuaris**

- Pla de gestió integral de les finques (plan de manejo integral)
- Capacitacions agropecuàries adreçades a organitzacions i a famílies (producció de cacau i de cultius perennes, gestió de cultius de cicle curt, capacitació en producció avícola, tallers de gestió piscícola i capacitació sobre administració d'empreses)
- Capacitacions en gestió forestal sostenible dels recursos naturals renovables
- Suport organitzatiu a les Federacions Indígenes i Camperoles
- Capacitació empresarial
- Impuls de la comercialització amb criteris de preu just; dedicació especial al Supermercat de Nueva Loja de distribució i venda de productes agrícoles, i creació de la xarxa *Tiendas amigas* i de la xarxa de clients

Línia 3: **Suport a l'educació intercultural bilingüe de qualitat per a les poblacions indígenes**

- Suport a l'escola Abya Yala, pertanyent a l'església catòlica de Sucumbios i gestionada pels germans maristes
- Publicació de materials didàctics elaborats pels mestres indígenes dels pobles Siona, Secoya i Cofán
- Suport a la legalització de les associacions de les comunitats indígenes

Línia 4: **Estructures de microfinances: caixes locals d'estalvi i crèdit, i la cooperativa de crèdit Codesarrollo**

- Formació en estructures financeres locals (EFL)
- Creació de 27 caixes locals d'estalvi (reglament,direcció i gerència,reunions i informes,condicions de préstec, etc.)
- En la creació de les caixes locals d'estalvi, hi juga un paper indispensable, per al seu bon funcionament, el corresponent reglament intern de caixa d'estalvi i crèdit. Concessió de crèdits als socis de les EFL
- Creació d'una xarxa de caixes d'estalvi i crèdit
- Transformació de les caixes en cooperatives

Reglament intern de caixa d'estalvi i crèdit

Els reglaments interns són eines imprescindibles per al bon funcionament de les Estructures Financeres Locals (EFL). Són aprovats pels socis i per les sòcies en assemblea, i contenen les normes que regularan el funcionament de l'EFL (constitució, finalitats, principis, requisits d'ingrés, estructura interna i administrativa, assemblea, càrrecs de representació i gestió, règim econòmic i financer, etc.). Aquestes normes acostumen a ser senzilles i clares per tal de facilitar-ne un compliment estricte i sistemàtic.

Valoració segons criteris

Pertinença Respon el projecte a una necessitat real?

Problemes identificats. El projecte és pertinent amb relació a: la manca de titularitat de la terra; la manca d'un bon ús per millorar-ne la productivitat; la necessitat d'organitzar-se i de dotar-se de personal jurídic; la necessitat de disposar del document estudi sociohistòric, tal com la llei de terres preveu; el suport a l'escolarització en la seva pròpia llengua; l'amenaça d'increment d'extensió de les explotacions de les petrolieres; l'amenaça de la proliferació de la militarització al servei de les petrolieres;l'obertura de nous camins i carreteres que afavoreixen la penetració de nous colons i amenacen els territoris indígenes.

Comunitats beneficiàries. El projecte és pertinent perquè s'han identificat correctament els tres grups diana de Sucumbíos, alhora que també s'afavoreix la població general: comunitats indígenes i, dins d'aquestes comunitats, els alumnes i pares de l'escola bilingüe; camperols, i comunitats afros.

Eficàcia Quins són els beneficis aconseguits per la població?

Millorar les condicions de vida de les organitzacions indígenes i camperoles. S'ha afavorit la seva economia amb l'increment d'ingressos (entre 30 i 40%) i amb la millora de les seves activitats productives; el projecte ha aconseguit augmentar els seus ingressos, la seva seguretat jurídica de drets, la seva dieta, la preservació del seu entorn natural, la seva identitat i costums, i assentar noves bases per afrontar, amb millors condicions, el seu desenvolupament futur.

Legalització de territoris indígenes i finques camperoles. S'ha assolit la legalització de terra de quatre comunitats indígenes de nacionalitat Quítxua del cantó de Putumayo amb un territori de 15.590,25 ha, en el qual viuen 62 famílies indígenes. També s'han legalitzat les finques de 86 famílies camperoles dels cantons de Putumayo, Cascales i Lago Agrio amb un total de 4.184,88 ha. Aquestes dades s'aniran incrementant.

Gestió sostenible dels seus recursos naturals renovables. Ara es disposa d'un Pla de gestió integral i sostenible com a millor manera per avançar en una visió productiva més respectuosa amb l'entorn.

Educació. Nens i joves indígenes de la província accedeixen a una educació intercultural de qualitat. L'Escola Abya Yala, a hores d'ara, atén directament 85 alumnes, nombre ampliable en els propers anys fins a 240, amb una educació intercultural de bona qualitat.

Disponibilitat de finançament. S'han creat estructures financeres locals: 27 caixes d'estalvi i crèdit que agrupen unes 1.500 persones, el 75% de les quals són dones.

Eficiència Quin resultat i a quin cost?

Gestió del projecte. Tot i la complexitat, el projecte ha assolit una gestió del pressupost ben diferenciada per a cada un dels diversos donants, i retre comptes de les despeses té un detall que permet l'anàlisi de costos dels diferents components del projecte. L'equip humà, pel fet d'haver treballat quatre anys junts, està ben cohesionat i els tècnics són bons professionals i ben compromesos.

Adaptació a necessitats canviants. Tant el FEPP com Àgora han demostrat una bona capacitat d'adaptació a les necessitats de canvis, que emanen del bon nivell de seguiment del projecte i de la seva capacitat operativa. Malgrat els canvis, s'han respectat els cronogrames i els terminis previstos.

Incidència en l'àmbit públic. El FEPP, a través de PROTIERRAS, ha aconseguit ser el principal interlocutor de l'Estat pel que fa a la titulació de terres. Aquest aspecte ha estat clau per a l'èxit del programa. L'enfortiment institucional d'associacions, federacions i cooperatives, i la coordinació en xarxa dels diferents actors ha potenciat la seva capacitat d'incidència social i en les polítiques públiques.

Accés a la població beneficiària. La professionalitat de l'equip tècnic FEPP i del coordinador expatriat d'Àgora N/S, així com la bona relació mútua, han permès de poder oferir a la població diana una bona assessoria tècnica que es percep com a freqüent i propera.

Impacte El projecte ha aconseguit canvis?

Empoderament de la comunitat indígena enfront dels poders locals, empreses i el conjunt de la societat . Augment de la seva capacitat de gestió.Personal jurídic de la comunitat i titulació de les terres.

Dieta i diversificació de productes. En millorar la producció agropecuària de les famílies, ha millorat la dieta familiar. La diversificació de cultius dóna una més gran estabilitat d'ingressos. Millorar el treball organitzatiu en xarxa de cooperatives i associacions els permet assolir una major economia d'escala. Els productes agropecuaris han trobat, individualment, sortida en el mercat local, tot i que no ha estat possible desplegar un mecanismes de comercialització conjunta eficaç a través del supermercat de Sucumbíos, que encara ha de continuar millorant.

Educació. Tant l'existència de l'Escola Abya Yala com, sobretot, l'elaboració de textos d'educació bàsica en les llengües de les nacionalitats, que seran aplicats el curs vinent, són de gran utilitat pràctica i, a més, afavoreixen el reconeixement de les respectives llengües i augmenten el prestigi social de la pròpia llengua, de l'ensenyament bilingüe i dels educadors.

Accés al crèdit. La creació d'estructures de microfinances: caixes locals d'estalvi i crèdit i *CODESARROLLO* ha promogut la introducció de la moneda en les comunitats indígenes enlloc del bescanvi (trueque). Ha promogut una cultura de retre comptes que ha generat confiança als socis. Ha augmentat la capacitat de gestió de les comunitats rurals. En les famílies camperoles ha comportat l'accés al crèdit i donar seguretat a les seves inversions.

Incidència política dels camperols. Al llarg dels darrers anys les organitzacions camperoles organitzades en associacions i federacions han avançat en processos d'empoderament i han vist augmentar la seva capacitat d'incidència política. Darrerament les autoritats locals s'han adonat d'aquesta reactivació productiva i han començat a posar a disposició dels camperols tallers de capacitació i alguns recursos (principalment llavors) per afavorir el desenvolupament rural al municipi.

Cooperació catalana. Àgora Nord Sud, com a ONGD de segon nivell, suposa un positiu esforç de treball conjunt de diferents entitats catalanes de mitjana dimensió que decideixen coordinar les seves polítiques per possibilitar la realització de projectes d'una dimensió més integral, per incidir a denunciar i transformar les causes estructurals de la pobresa i augmentar-ne els impactes.

Medi ambient. Els següents impactes positius són: la titulació de les terres, que especialment en les àrees indígenes pot suposar en la pràctica un fre a la instal•lació de noves plataformes petrolieres dins dels seus territoris. Aquest fet evita els posteriors processos de desforestació i tales per obrir carreteres d'accés i el perill de noves fuites de cru. L'enfocament de gestió integral de les finques camperoles i dels territoris indígenes, a més d'un esforç per millorar la producció, suposa també un esforç per millorar la conservació del sòl, i els projectes de reforestació han tingut èxit perquè han superat en nombre les previsions.

Sostenibilitat

Els impactes positius del projecte tenen continuïtat més enllà de l'ajut extern?

Enfortiment del teixit associatiu, cooperativista i de federacions. Cal dir que el fort dinamisme de les associacions i sobretot la seva articulació en xarxa dins les federacions compta sovint amb el suport del FEPP, que ha afavorit un funcionament democràtic, amb la renovació periòdica dels càrrecs, un sistema rotatiu de reunions, l'elaboració de Plans Estratègics (a 5 anys) i Plans Operatius Anuals.

Medi ambient. La gestió integral i sostenible de les explotacions agràries i forestals té una incidència positiva a curt, mitjà i llarg termini en la preservació del bosc humit amazònic.

Ús de metodologies per ser autogestionades pels actors locals. Els canvis d'hàbits productius és un procés que crea unes inèrcies positives que es mantenen un cop superada la fase de formació i del possible suport extern: mecanismes de control de producció; metodologia de gestió senzilla i práctica en les caixes locals d'estalvi i crèdit; elaboració conjunta dels plans de gestió entre els tècnics i els camperols/indígenes.

Llengua. Afavorir l'aprenentatge en les llegües indígenes i fomentar eines pedagògiques i materials que facilitin als mestres la seva implementació a les aules, suposa un reforç important en la línia de consolidació de les escoles bilingües com a escoles de qualitat i el reconeixement social de les cinc nacionalitats.

Contrapart. Un dels aspectes que pot garantir millor que aquest procés no es vegi interromput en acabar el suport extern d'Àgora Nord-Sud és que la contrapart, el FEPP, continuï cobrint una part dels components del projecte, tot i que segurament caldrà que les organitzacions beneficiàries costegin bona part del servei d'assessorament, que fins ara el projecte prestava gratuïtament o a baix cost.

Titulació de nous territoris indígenes. Un aspecte que es veu insostenible sense suport extern és el procés de titulació, ja que, tot i que l'accés a la terra sigui per llei gratuïta, els costos previs de demarcació, estudi socio-històric, etc. són massa elevats per ser assumits per la pròpia comunitat.

Accés al crèdit. El fet que els beneficiaris disposin de més capacitació i organització i de noves vies d'accés al crèdit, confereix majors garanties per al futur millorament productiu d'encara més famílies. Pel que fa a la continuïtat dels procés, la creació de les EFL és un instrument que contribueix a consolidar la seva capacitat futura.

Comercialització. En aquest moment, el procés de comercialització del supermercat no aconsegueix encara cobrir les despeses que genera i, per tant, no està gens garantida la seva sostenibilitat.

Gènere

Quins canvis ha originat el projecte amb relació al gènere?

En aquest programa les dones prenen consciència de les seves necessitats i interessos, augmenten la confiança en si mateixes i incrementen el seu accés a recursos valuosos; s'organitzen col•lectivament per decidir sobre les seves vides i sobre el desenvolupament que desitgen, i es mobilitzen per transformar les relacions, estructures i institucions que les limiten i que perpetuen la seva subordinació.

Titulació de terres i accés al crèdit. La titulació de les terres compartida per ambdós cònjuges, o amb titularitat de la dona en famílies monoparentals, ha incidit, també, en el poder de decisió de la dona sobre els conreus de les terres, amb la millora econòmica, i en l'accés al crèdit, formant part majoritàriament de les EFL i assumint-ne la gerència en bona part.

Autonomia i estalvi. La diversificació de conreus i de producció agropecuària facilita a les dones assumir alguns aspectes de la producció de forma autònoma, especialment en els productes d'autoconsum i en la cria de bestiar menor que, en comercialitzar-los, incrementen els seus ingressos i afavoreixen la seva capacitat d'estalvi.

Poder de representació. L'accés a crèdit els ha permès de disposar de recursos per iniciar processos de creació d'estructures financeres locals que majoritàriament estan integrades per les dones. La majoria de les caixes d'estalvi i crèdit tenen per gerent una dona, fet que ha millorat la seva autoestima i els seu reconeixement social i familiar.

De semblant manera, tant en les federacions com en les associacions i en les caixes es detecta una presència creixent de les dones en els seus òrgans directius. Aquest fet és un bon indicador per mesurar l'avenç en l'empoderament de les dones a escala social.

Identificació de la bona pràctica

Entenem per **bones pràctiques** les actuacions del programa que, tot i no ser-ne objectius finalistes, es poden destacar com a eines o instruments útils per a altres programes de l'àmbit de la solidaritat i la cooperació al desenvolupament, perquè han contribuït a l'èxit del programa o perquè aporten idees per innovar o millorar l'acció solidària.

Projecte, treball i metodologia

Donar continuïtat a projectes anteriors en la mateixa zona i amb objectius similars, tot enfortint la confiança en la contrapart -en aquest cas el FEPP, que ha estat un element essencial i imprescindible per a l'èxit del programa.

Activar una metodologia de seguiment del projecte i del pressupost molt eficaç i transparent; conjuntament amb ser capaços, en tot moment, d'adaptar el projecte a noves circumstàncies o necessitats.

L'experiència de treball consorciat entre les diferents organitzacions d'*Àgora Nord-Sud*, com a unió de diverses capacitats vers un mateix objectiu, ha estat exemplar, enriquidora i una font d'eficiència i d'eficàcia que ha repercutit sempre positivament sobre els resultats del programa.

Participació i gènere

Fomentar la creació d'associacions i de federacions, la seva articulació en xarxes, el seu reconeixement social i polític, i el seu empoderament com a motor de desenvolupament local i regional.

Treballar molt directament -tècnics i camperols- amb les associacions i federacions de la ciutadania de la zona, més enllà de la seva ètnia o procedència (indígenes, camperols o comunitats afros); per exemple, en els plans de gestió.

Prioritzar accions d'empoderament de les dones. Presa de consciència, autoestima reconeixement i protagonisme són quatre eixos que han portat a l'empoderament de les dones, amb un paper real de decisió en tot el procés.

Legislació i capacitació

Optimitzar l'ús de la legislació de l'Estat, com a empara jurídica del projecte i com a forma d'enfrontar-se a les agressions econòmiques i socials de l'entorn (lleis de reforma agrària, de desenvolupament agrari, d'educació, etc.).

Posar èmfasi en la capacitació agropecuària, de comercialització, financera, etc., amb una incidència directa sobre el medi ambient, sobre el valor de la terra, sobre l'economia de les poblacions i sobre el seu empoderament.

Gestió i finances

Promoure una nova visió de la gestió dels recursos naturals, amb el model *fincas integrales* de producció agropecuària integral: gestió integral de finques, diversificació, reforestació, etc.

Fomentar la creació d'estructures de microfinances locals: caixes locals d'estalvi i crèdit, amb una alta exigència en la gestió. Aspectes com la capacitació dels seus gestors, l'establiment de reglaments interns i acurades metodologies de funcionament, la cura per la capitalització,per la minimització de la morositat i per uns resultats amb beneficis, han convertit aquestes eines de finançament en instruments per a l'empoderament popular i, singularment, de les dones.

Tinença de la terra i cultura indígena

Promoure el programa de titulació de terres comunitats indígenes, vinculat ben directament a les reivindicacions ancestrals i actuals, alhora, del "Dret a la terra".

Donar suport a l'educació intercultural bilingüe de qualitat per a les poblacions indígenes com a acció ben directa de lluita per a la preservació de la diversitat ètnica i cultural de la humanitat. La publicació de materials didàctics n'és una eina essencial.

Objectius del Mil·leni

Vincular el programa amb els Objectius del Mil•lenni, especialment, els següents: eradicar la pobresa extrema i la fam, aconseguir l'ensenyament primari universal, promoure la igualtat entre els gèneres i l'autonomia de la dona, i garantir la sostenibilitat del medi ambient.

Punts forts

De l'anterior valoració se'n poden deduir, sintèticament, alguns punts forts:

1. La mateixa concepció del programa, per la **visió integral** que planteja.

2. La visió pràctica de suport a l'empoderament que requereixen els diferents col·lectius per passar de ser beneficiaris a **actors del seu propi desenvolupament**.

3. La concepció de la **titularitat de la terra**: un camperol que disposa de títol de propietat de la terra esdevé actor del seu propi desenvolupament

4. La visió de la Finca Integral i del Plan de Manejo amb relació a la **diversificació de cultius** i totes les seves conseqüències sobre els ingressos, les fluctuacions del mercat, l'alimentació, la conservació del sòl, la visió empresarial i la implicació de les dones.

5. La nova visió de la gestió dels **recursos naturals**: nous productes, coneixement i respecte de les lleis de protecció del bosc, reforestació i vivers d'espècies forestals.

6. Concebre les caixes d'estalvi i crèdit,no només com a estructures microfinanceres,sinó com a instrument per a l'**empoderament organitzatiu, comunitari i de gènere**.

7. **La capacitat operativa multidisciplinària del Grupo Social FEPP**, destacant l'experiència en la titulació de terres de *Protierras*, empresa del *FEPP*.

8. **El model de funcionament de l'Escola Abya Yala**, que permet d'oferir un ensenyament bilingüe en règim d'internat, però amb un calendari escolar que el fa compatible amb continuar l'arrelament dels alumnes a la seva comunitat, i implementar aprenentatges que els siguin útils per a la vida productiva dels joves i també oberta als seus pares.

9. La **publicació dels materials didàctics** elaborats pels mestres indígenes en Siona, Secoya i Confán, que permeten posar les bases per a l'ensenyament a primària, i fixar l'escriptura de les tres llengües minoritzades.

Enllaços d'interès

Entitats i institucions

Avalua. Anàlisi i desenvolupament **http://www.avalua.cat**

Àgora Nord-Sud **http://www.agoranordsud.org**

Grupo Social Fondo Ecuatoriano Populorum Progressio **http://www.fepp.org.ec**

Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament **http://www.cooperaciocatalana.cat**

Fundació Un sol món, de Caixa Catalunya **www.unsolmon.org/**

Agencia Española de Cooperación Internacional para el Desarrollo **http://www.aecid.es**

Fons Català de Cooperació al Desenvolupament **http://www.fonscatala.org**

European Commission Humanitarian Aid (ECHO) **http://ec.europa.eu/echo/**

Objectius del Mil·lenni **http://www.anue.org/mm/File/objectius1000.pdf**

Desenvolupament rural o agrari, i gestió forestal sostenible

http://www.flacso.org.ec/docs/Tesis_PCisneros.pdf

Bretón Solo de Zaldívar, Víctor (2003). "Desarrollo rural y etnicidad en las Tierras Altas de Ecuador". A: Francisco García (coord.) Estado, etnicidad y movimientos sociales en América Latina: Ecuador en crisis (pàg. 217-253). ISBN 84-7426-654-8

North, Lisa (2008). Desarrollo rural y neoliberalismo. Ecuador desde una perspectiva comparativa. Quito: Universidad Andina Simón Bolívar/Corporación Editora Nacional

Dret a la terra

http://www.agoranordsud.org/pagina.php?id_text=75
http://www.dlh.lahora.com.ec/paginas/debate/paginas/debate67.htm
http://www.fao.org/docrep/007/y5407t/y5407t0j.htm
http://www.fao.org/kids/es/righttoland.html
http://www.movimientos.org/doc/mst-br/
http://www.ucm.es/info/cecal/encuentr/areas/politica/1p/fernandez

Empoderament de les dones

http://www.iwith.org/news/ca_ES/2004/06/24/03
http://www.mujeresafro.org/
http://www.pangea.org/dona/
http://www.un.org/womenwatch

Estructures financeres locals (EFL). Caixes d'estalvi i crèdit i microcrèdits

Flamarique, Rubén (2007). Estructuras Financieras Locales para generación de autodesarrollo. Quito: Grupo Social FEPP/Barcelona: Àgora Nord-Sud. Aquest llibre inclou el Reglamento Interno de Caja de Ahorro y Crédito

Poble i cultura indígena, i educació intercultural bilingüe

http://mujerkichua.nativeweb.org/
http://www.conaie.org/
http://www.ecuarunari.org/
http://www.minkandina.org/
http://www.movimientos.org/enlacei/
http://www.oei.es/eib.htm
http://www.oei.es/quipu/ecuador/index.html
http://www.oei.es/quipu/ecuador/Plan_Decenal.pdf
http://www.oei.org.co/oeivirt/rie13.htm

Contacte entitat executora

Àgora Nord-Sud

(Enginyeria sense Fronteres, Entrepobles,
Medicus Mundi Catalunya, SETEM i
Veterinaris sense Fronteres)

Pelai, 52
08001 Barcelona
Telèfon: (+34) 93 481 49 42
Fax: (+34) 93 192 41 12
coordinadora@agoranordsud.org

Contacte contrapart

Grupo Social FEPP

(Fondo Ecuatoriano Populorum Progressio)

Mallorca N24-275 y Av. La Coruña
Quito – Equador
Telèfon: 593 2520-408
FEPP@fepp.org.ec